

ontslagen werd, tot de laagste sergeantsrang gebracht. Weliswaar kreeg hij in '34 in de SS de rang van *Hauptsturmführer* (kapitein), maar de leiding van de *SS-Führerschule* die hem in '38 examen afnam, concludeerde terecht dat hij, dom en beperkt als hij was, hoogstens deugde voor '*Ausbilder kleinerer Einheiten*': voor sergeant dus.¹ Desondanks werd hij in september '38 *Schutzhaftlagerführer II* in Dachau. Ruim een jaar later werd hij *Kommandant* van de bakkers-compagnie van de *SS-Totenkopf*-divisie (hij was na de lagere school twee jaar bakkersleerling geweest) – in '41 kreeg hij zelfs de gehele ravitaillering van die divisie onder zich, maar dat was kennelijk teveel vergevrd: in de herfst van '42 zond de *Waffen-SS* hem naar Duitsland terug. Dat stond zijn promotie tot *Schutzhaftlagerführer I* in Sachsenhausen niet in de weg. En deze botterik was het die in oktober '43 tot *Lagerkommandant* van Vught benoemd werd: een klein concentratiekamp, zeker, maar gelegen in een roerig land waar de bezetter er nog steeds op uit was (zij het vergeefs), zo min mogelijk aanstoot te wekken – dat laatste werd met alle nadruk door Rauter persoonlijk onder Grünewalds aandacht gebracht.

De nieuwe *Lagerkommandant* begon met op sommige punten een wat scherper regime in te voeren: hij stelde een *Strafkommando* in dat in een apart omheinde barak gehuisvest werd, liet een *Bock* vervaardigen waarop voortaan de '*fünf-und-zwanzig auf dem Arsch*' in het publiek, d.w.z. tijdens de appèls, toegediend werden, gaf opdracht de inhoud van alle pakketten scherp te controleren op geheime briefjes e.d. (broden die zich in de pakketten bevonden, werden door midden gesneden) en hij bepaalde tenslotte dat mannen en vrouwen geen enkel verboden contact meer mochten hebben; op overtreding stelde hij zware straffen. Met dat laatste bereikte hij niets; misschien namen de betrokken SS'ers en gevangenen zich wel enige tijd in acht, maar na twee maanden was de situatie weer als door Koker beschreven: 'in het *FKL* rollen 's nachts de meiden en vrouwen met de SS over de vloer.'

*

Van ongeveer april-mei '43 af werd in Vught geen honger meer geleden. Dat lag niet aan het verstrekke voedsel dat aan de krappe kant bleef en nauwelijks aangevuld werd door de artikelen die de gevangenen af en toe

¹ *SS-Führerschule München-Dachau: 'Beurteilung von Adam Grünewald'*, 8 april 1938 (BDC, 9210-12).